

UDC | УДК : 343.81

Анотація: Проаналізовано стан наукової розробки визначення поняття «безпека» в кримінально-виконавчому праві. Безпека є досить універсальним поняттям, яке автор ідентифікує, як: «конкретний стан захищеності», «систему законодавчих норм», «систему відносин» або «комплекс заходів», спрямованих на ефективне функціонування органів та установ виконання покарань, забезпечення прав і законних інтересів громадян, засуджених і персоналу, їхній захист від негативного впливу злочинного середовища та окремих злочинців. Запропоновано авторське визначення поняття «безпека в ДКВСУ» як систему кримінально-виконавчих відносин та правових засобів, спрямовану на захист прав і свобод персоналу ДКВСУ, засуджених та інших осіб, важливих і значимих інтересів органів та установ виконання покарань.

Ключові слова: безпека; стан захищеності; Державна кримінально-виконавча служба України; кримінально-виконавче законодавство.

SAFETY IN THE STATE PENITENTIARY SERVICE OF UKRAINE

PIDVYSOTSKYI, R.

*Candidate of Legal Sciences, senior lecturer,
Chernihiv Law College of the State Penitentiary
Service of Ukraine*

Abstract

The state of scientific development of the definition of security in penal law is carried out. Security is pretty universal concept which is identified by the author as "specific state of defense", "system of legal norms", "system of relations" or "complex of measures" aimed at the effective functioning of penal bodies and institutions, providing the rights and legitimate interests of citizens, prisoners and staff, protect them from the negative impact of criminal behavior and individual criminals. Ensuring the safety of both the penal institutions and all individuals within its territory (including staff, inmates, relatives and others) is one of the main tasks of penitentiary operational-investigative units. The specified task depends on the implementation of the following measures: overlapping channels revenues penal prohibited items; identifying employees of the institutions that come into unauthorized communications with inmates and their relatives; the timely receipt of objective and reliable information about the behavior of negatively directed prisoners, the existing system of their groups, structure and orientation of these groups; identification and formulation for prophylactic

БЕЗПЕКА В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Р. М. ПІДВИСОЦЬКИЙ

*кандидат юридичних наук, старший викладач,
Чернігівський юридичний коледж
Державної пенітенціарної служби України*

✉ зв'язок з автором: prm_chernigov@rambler.ru

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стратегічним орієнтиром розвитку демократичного суспільства є захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [1]. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [2]. Право на особисту безпеку є основою і правового статусу засуджених. Так, держава поважає та охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їх особисту безпеку [3]. У «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки», схваленій Указом Президента України № 276 від 20 травня 2015 року, наголошено на поліпшенні заходів безпеки в пенітенціарних установах з метою вдосконалення системи виконання покарань, підвищення ефективності попередження злочинів і реабілітації засуджених [4]. Крім цього, у ст. 11 КВК України законодавець ввів нову класифікацію виправних колоній за рівнем безпеки, а саме: колонії мінімального, середнього і максимального рівнів безпеки. Затвердивши класифікацію виправних колоній, законодавець надав правовідносинам з питань безпеки в Державній кримінально-виконавчій службі України (далі – ДКВСУ) нового імпульсу, оскільки саме заходи безпеки, на нашу думку, покладені в основу діяльності з виконання і відбування кримінальних покарань. Безпека засуджених, персоналу ДКВСУ, органів та установ виконання покарань (далі – УВП) від можливих загроз та небезпечних посягань є складовими елементами загальної національної

and operational accounting of negatively directed prisoners; eliminate the causes and conditions that facilitate the commission of crimes in the penal institutions. The author proposes the definition of "security in the State Criminal-Executive Service of Ukraine" as a system of penal relations and legal measures aimed at protecting the rights and freedoms of penitentiary staff, prisoners and other important and significant interests of penal institutions. Criminal-executive legislation of Ukraine requires qualitative changes by adding new rules that would be targeted to security in the State Criminal-Executive Service of Ukraine given priority features of this institution and scientific developments that exist in legal science. Securing in the State Criminal-Executive Service of Ukraine is extremely important and complex public task, which has recently become extremely important value considering the socio-economic, political and criminal situation in Ukraine.

Keywords: security; state of defense; State Criminal-Executive Service of Ukraine; criminal-executive legislation.

БЕЗОПАСНОСТЬ В ГОСУДАРСТВЕННОЙ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СЛУЖБЕ УКРАИНЫ

ПОДВИСОЦКИЙ Р. М.

*кандидат юридических наук,
старший преподаватель,
Черниговский юридический колледж
Государственной пенитенциарной службы Украины*

Аннотация: Проанализировано состояние научной разработки определения понятия «безопасность» в уголовно-исполнительном праве. Безопасность является достаточно универсальным понятием, которое автор идентифицирует, как: «конкретное состояние защищенности», «систему законодательных норм», «систему отношений» или «комплекс мер», направленных на эффективное функционирование органов и учреждений исполнения наказаний, обеспечения прав и законных интересов граждан, осужденных и персонала, их защиту от негативного влияния преступной среды и отдельных преступников. Предложено авторское определение понятия «безопасность в ГУИСУ» как систему уголовно-исполнительных отношений и правовых средств, направленную на защиту прав и свобод персонала, осужденных и других лиц, важных и значимых интересов органов и учреждений исполнения наказаний.

Ключевые слова: безопасность; состояние защищенности; Государственная уголовно-исполнительная служба Украины; уголовно-исполнительное законодательство.

безпеки України і, зокрема, безпеки в ДКВСУ. Забезпечення безпеки в ДКВСУ є надзвичайно важливим і складним державним завданням, яке останнім часом набуває вкрай актуального значення, враховуючи соціально-економічну, політичну та криміногенну ситуації, що склалися в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема безпеки в ДКВСУ ще не має достатньої теоретичної та практичної розробки в юридичній науці. Певний науковий інтерес становлять праці як вітчизняних, так і закордонних вчених, які представляють різні галузі наукового знання, а саме: Ю. М. Антоняна, Л. В. Багрія-Шахматова, О. М. Бандурки, В. С. Батиргареєвої, І. Г. Богатирьова, В. М. Бризгалова, М. Г. Вербенського, А.І. Васильєва, О.І. Галінського, В. О. Глушкова, В. В. Голіни, С. Ф. Денисова, О. М. Джужі, В. П. Ємельянова, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, П. П. Козлова, М. Є. Макагона, С. М. Мирончука, Ю. В. Нікітіна, Д. Й. Никифорчука, В. І. Осадчого, Ю. В. Пленкіна, М.С. Пузирьова, Г. О. Радова, А. Х. Степанюка, Л. О. Стрелкова, В. Я. Тація, В. М. Трубникова, Г. А. Туманова, Ю. О. Фролова, С. І. Халимона, С. В. Царюка, В. Є. Южаніна, І. С. Яковець та інших. Серед вітчизняних науковців слід виділити дослідження О. Г. Колба «Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам» [5] та монографію І. М. Копотуна «Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях» [6], які присвячені проблемам захисту інтересів особи (засудженого), суспільства і держави та запобігання вчинення нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами. Разом з цим слід констатувати, що питання безпеки в ДКВСУ досліджені недостатньо, комплексного цілеспрямованого дослідження окресленої проблеми з визначенням поняття «безпека в ДКВСУ», правових аспектів її забезпечення на даний час немає. Таке становище можна пояснити тим, що в соціально-політичних умовах, що склалися в Україні у цілому та в органах і установах ДКВСУ зокрема, а також з урахуванням вимог кримінально-виконавчого законодавства України, постала гостра потреба в розробленні новітніх підходів до забезпечення безпеки в ДКВСУ; існуючі наукові дослідження зменшили свою практичну актуальність, більшість теоретичних висновків потребують переосмислення з огляду на нові реалії практики. Крім цього, науковці приділяють недостатньо уваги дослідженню безпеки персоналу, органів та установ виконання покарань, обмежуючись лише фрагментарним вивченням окремих заходів безпеки засуджених. У зв'язку з цим, виникла потреба наукового дослідження вказаної проблеми, що є вкрай важливою та нагальною й потребує термінового наукового обґрунтування з метою забезпечення ефективного виконання основних завдань ДКВСУ.

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

МЕТА СТАТТІ

полягає у проведенні аналізу наукових здобутків та чинного законодавства щодо забезпечення безпеки в ДКВСУ, а також визначенні стану та шляхів удосконалення зазначеного процесу в сучасних умовах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз чинного законодавства України дозволяє констатувати широке використання у нормах Кримінально-виконавчого кодексу України терміну «безпека» у різних аспектах, а саме: особиста безпека засудженого, безпека персоналу, заходи безпеки, дотримання правил техніки безпеки, вимоги безпеки і постійного контролю, пожежна безпека і безпека праці, громадська безпека, національна безпека України, суспільна небезпека кримінального правопорушення, безпека життя і здоров'я засуджених. Наведені терміни характеризують лише окремі елементи безпеки в ДКВСУ і не відображають юридичної природи та змісту вказаного правового «феномену». Тому важливого значення набуває аналіз наукової літератури та інших юридичних джерел, у яких розглядається «безпека», її зміст з метою синтезу вказаного поняття та розроблення нового наукового визначення.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови категорія «безпека» визначається як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [7, с. 70]. У юридичній енциклопедії – як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [8, с. 207]. Поняття «безпека» широко використовується у наукових дослідженнях з різних галузей права і, зокрема, у вітчизняній пенітенціарній науці. Однак єдиного підходу до розуміння вищезазначеного поняття поки що не існує, а отже, поза межами терміну «безпеки» залишається багато важливих аспектів, що призводить до неповного, а у деяких випадках, і хибного розуміння вказаного правового явища. Так, на думку В. А. Ліпкана, «безпека» – це конкретний стан захищеності будь-якої держави та її спроможність протистояти змінам умов функціонування, як таким, що носять як передбачуваний, так і спонтанний характер. Безпека – це гарантована конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз. Базовими ознаками поняття «безпека» є: стан об'єкта; здатність об'єкта, явища або процесу зберігати свою суть в умовах цілеспрямованого, руйнівного чи то внутрішнього, чи то зовнішнього впливу; властивість системи, побудованої на принципах структурної стійкості, самоорганізації, цілісності; необхідна умова діяльності особи, суспільства, держави, що дозволяє їм зберігати та збільшувати духовні та матеріальні цінності; відсутність не-

безпеки та загрози для об'єкта [9, с. 57–61]. А. Г. Перегудов поняття «безпеки» розглядає як систему сформованих на основі юридичних норм і в результаті управлінської діяльності правовідносин, що виникають при виконанні кримінальних покарань і забезпечують недоторканність життя і здоров'я співробітників, засуджених, інших громадян, які мають відношення до діяльності даних установ, їх нормальну працю і відпочинок, а також структурну цілісність і нормальне функціонування УВП, в тому числі їх окремих підрозділів [10, с. 26]. А. В. Буданов характеризує особисту безпеку наступними факторами: специфікою умов, змісту та форм професійної діяльності; метою професійної діяльності працівника; загальною професійною підготовкою працівника та наявністю у нього спеціальних знань, умінь та навичок щодо забезпечення особистої безпеки при виконанні професійних завдань [11, с. 11]. А. В. Щербаков вважає, що забезпечення безпеки персоналу кримінально-виконавчої системи – це гарантований національним законодавством та нормами міжнародного права захист життя, здоров'я, честі та гідності особи від протиправних посягань, інших дій, що мають на меті заподіяння фізичних чи моральних страждань, а також запобігання небезпекам і загрозам, у тому числі загрози поширення епідемій, інфекційних захворювань та туберкульозу [12, с. 50]. О. М. Джу́жа та О. І. Осауленко під особистою безпекою засуджених розуміють гарантовану міжнародним правом та українським законодавством захищеність життя, здоров'я, інших життєво важливих і соціально значимих інтересів цієї категорії громадян від завдання шкоди, а також запобігання небезпеці та загрозам, які виникають у процесі відбування (виконання) кримінальних покарань [13, с. 212]. Слід підкреслити наукову позицію А. Х. Степанюка, відповідно до якої безпека є фундаментальною основою функціонування кримінально-виконавчої системи. Вона є властивістю кримінально-виконавчої системи, організованої на принципах цілісності та сталих зв'язків між її структурними підрозділами. Загроза кримінально-виконавчій безпеці є відхиленням від кримінально-виконавчої діяльності, від порядку виконання та відбування покарання, посяганням на правове становище учасників кримінально-виконавчих правовідносин [14, с. 239–241].

Аналіз наведених вище визначень дозволяє дійти висновку, що «безпека» є досить універсальним поняттям, яке можемо ідентифікувати, як: «конкретний стан захищеності», «систему законодавчих норм», «систему відносин» або «комплекс заходів», спрямованих на ефективне функціонування органів та установ виконання покарань, забезпечення прав і законних інтересів громадян, засуджених і персоналу УВП, їхній захист від негативного впливу злочинного середовища та окремих злочинців. У той же час наведені підходи до визначення «безпеки» не позбавлені низки недоліків, адже вони не в повній мірі розкривають суть, соціальний зміст та комплексний характер даного поняття, не відтворюють істотні ознаки безпеки, що відображають природу даного феномену, а лише вказують окремі шляхи забезпечення безпеки. При формулюванні поняття, що досліджується, необхідно брати за основу безпеку в ДКВСУ, складовими якої слід вважати безпеку засуджених, персоналу ДКВСУ (інших осіб, які перебувають в УВП), органів та установ виконання покарань від можливих загроз та небезпечних посягань. Забезпечення безпеки в ДКВСУ відбувається шляхом застосування комплексу організаційно-правових, режимних, оперативно-профілактичних, матеріально-технічних та інших заходів, спрямованих на попередження або усунення небезпечних посягань, що мають місце в органах та установах виконання покарань. Отже, безпека в ДКВСУ спрямована на захист суспільних відносин, що виникають з приводу виконання та відбування кримінальних покарань.

Формулюючи поняття «безпеки в ДКВСУ», слід звернути увагу на мету даного процесу, який дасть змогу показати призначення цього правового інституту в суспільстві. Не можна не відмітити того факту, що забезпечення безпеки в ДКВСУ відбувається у різних формах із застосуванням різних методів впливу, залежно від ступеня суспільної небезпеки можливої загрози або небезпечного посягання, суб'єктивного та об'єктивного складу даного явища тощо. Можемо припустити, що й мету безпеки можна диференціювати за вказаними критеріями. Водночас очевидно, що головна мета безпеки в ДКВСУ повинна включати лише істотні та загальні для всіх її видів ознаки. Для цього слід враховувати, що проблема забезпечення безпеки в ДКВСУ обумовлена впливом низки факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру.

З цього приводу В. М. Синьов підкреслював, що пенітенціарна діяльність зумовлена особливостями свого предмета, умовами роботи, завданнями і безпекою – як внутрішньою (в межах УВП), так і зовнішньою (з точки зору захисту суспільства від злочинців) [15, с. 20]. На нашу думку, мета безпеки в ДКВСУ полягає у комплексному впливі на зовнішні та внутрішні потенційні та реальні загрози в ДКВСУ; захисті прав, свобод і законних інтересів засуджених, персоналу ДКВСУ та інших осіб, які перебувають на території органів та установ виконання покарань; забезпеченні процесу управління і ресоціалізації засуджених.

Забезпечення безпеки як самих пенітенціарних установ, так і всіх осіб, які перебувають на її території (включаючи персонал, засуджених, родичів та інших осіб), є одним із основних завдань оперативних підрозділів УВП. Виконання вказаного завдання залежить від реалізації наступних заходів: перекриття каналів надходження до установ виконання покарань заборонених предметів; виявлення співробітників установ, які вступають в недозволені зв'язки із засудженими та їхніми родичами; своєчасного одержання об'єктивної та достовірної інформації про поведінку негативно спрямованих засуджених, існуючу систему їхніх груп, структуру та спрямованість у цих групах; виявлення і постановка на профілактичний та оперативний облік негативно спрямованих засуджених; усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів в УВП. За умови належної ізоляції, ефективного нагляду та профілактики, у тому числі за допомогою належного технічного оснащення виправних установ, злочинність засуджених у місцях позбавлення волі може бути зведена до мінімуму [16, с. 27]. В. В. Михайлін зазначає, що з метою забезпечення безпеки слід використовувати оперативно-технічні підрозділи кримінально-виконавчої системи щодо оперативного супроводу лідерів злочинного середовища, у тому числі «зłodіїв у законі», із встановленням всіх епізодів їхньої злочинної діяльності та припиненням протиправних намірів, забезпеченням постійного оперативного прикриття і своєчасним отриманням інформації про осіб, що вчинили злочини терористичної спрямованості [17, с. 56]. Виявлення злісних порушників встановленого порядку відбування покарання, встановлення осіб, схильних до вчинення злочинів та забезпечення систематичного гласного і негласного контролю

за поведінкою зазначених осіб, знання прихованих процесів, що відбуваються в кримінальному середовищі, настроїв основної маси засуджених, проведення кваліфікованих оперативно-профілактичних заходів щодо нейтралізації негативного впливу є гарантією забезпечення оперативної обстановки в місцях позбавлення волі, запорукою успішного виконання пенітенціарними установами свого основного призначення, що в кінцевому результаті буде забезпечувати безпеку та правопорядок [18, с. 10]. Вибір негласних сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності має здійснюватися залежно від сфери їхнього застосування, тобто безпосередньо під час реалізації завдань гласної та негласної діяльності в УВП, що впливають з чинного кримінально-виконавчого законодавства України [19, с. 278]. Реалізація безпеки в ДКВСУ повинна відбуватися в умовах постійної та злагодженої взаємодії усіх служб та підрозділів КВУ. Її організація повинна здійснюватися на комплексній основі і координуватися Державною пенітенціарною службою України та її територіальними органами.

ВИСНОВОК

Конституція України створила державний механізм захисту людини у всіх сферах життєдіяльності, проте безпека в ДКВСУ потребує термінової модернізації, а її нормативно-правове регулювання – вдосконалення. Очевидно, що кримінально-виконавче законодавство України потребує якісних змін шляхом доповнення новими нормами, котрі були б орієнтовані саме на безпеку в ДКВСУ з урахуванням пріоритетних особливостей даного інституту та наукових напрацювань, які існують у правовій науці.

Узагальнивши законодавчі та доктринальні положення щодо безпеки в кримінально-виконавчому праві, пропонуємо авторське визначення поняття «безпека в ДКВСУ» як систему кримінально-виконавчих відносин та правових засобів, спрямовану на захист прав і свобод персоналу ДКВСУ, засуджених та інших осіб, важливих і значимих інтересів органів та установ виконання покарань. Мета безпеки в ДКВСУ спрямована на зниження й усунення небезпечних факторів в органах та установах виконання покарань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України № 964-IV 19 червня 2003 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
2. Конституція України : Закон України № 254к/96-ВР від 28 черв. 1996 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 лип. 2003 р. № 1129-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3. – Ст. 21.
4. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : схвалено Указом Президента України № 276 від 20 травня 2015 р. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/19452.html>.
5. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Колб Олександр Григорович. – К., 2007. – 513 с.
6. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях (кримінально-виконавчі та оперативно-розшукові засади) : [моногр.] / І. М. Копотун. – К. : Золоті ворота, 2013. – 471 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2009. – 1728 с.
8. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [відпов. редактор Ю. С. Шемшученко]. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А – Г. – 672 с.
9. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини [навч. посіб.] / В. М. Лапін. – К. : Знання, 1999. – 184 с.
10. Перегудов А. Г. Понятие обеспечения безопасности в ИТУ, его принципы, задачи и организационно-правовые основы [курс лекций по обеспечению безопасности, порядка исполнения и отбывания наказания в ИТУ] / А. Г. Перегудов. – Уфа, 1996. – 124 с.
11. Буданов А. В. Педагогика личной профессиональной безопасности сотрудников органов внутренних дел / А. В. Буданов. – М. : Академия МВД России, 1997. – 132 с.
12. Щербаков А. В. Теоретические и организационные аспекты безопасности уголовно-исполнительной системы / А. В. Щербаков // Вестник Владимирского юридического института. – 2010. – № 4. – С. 50–53.
13. Кримінально-виконавче право України : підручник / [О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужа]. – К. : Атіка, 2010. – 752 с.
14. Кримінально-виконавче право України : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [за ред. проф. А. Х. Степанюка]. – Харків : Право, 2005. – 256 с.
15. Синьов В. М. Підготовка спеціалістів для пенітенціарної теорії і практики / В. М. Синьов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К. : КІВС, 1996. – № 1. – С. 17–24.
16. Дроздов А. И. Пенитенциарная ответственность осужденных, создающих угрозу безопасности исправительных учреждений / А. И. Дроздов // Научно-практический журнал Вологодского института права и экономики ФСИН. Преступление. Наказание. Исправление. – Вологда : Изд-во Волог. ин-та права и экон. ФСИН России, 2011. – № 2 (14). – С. 25–29.
17. Михайлин В. В. Негативное влияние преступлений, совершаемых в следственных изоляторах на безопасность сотрудников, подозреваемых, обвиняемых и осужденных / В. В. Михайлин // Человек: Преступление и наказание. – 2010. – № 4. – С. 55–56.
18. Морозов В. М. Обеспечение безопасности как одно из направлений деятельности оперативных подразделений / В. М. Морозов // Вестник Владимирского юридического института. – Владимир, 2007. – № 3(4). – С. 8–11.
19. Організація індивідуального запобігання злочинам у кримінально-виконавчій установі : монографія / [В. П. Захаров, О. Г. Колб, С. М. Мирончик, Л. І. Міліщук]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Луцьк : Підприємець Іванюк В. П., 2007. – 442 с.